

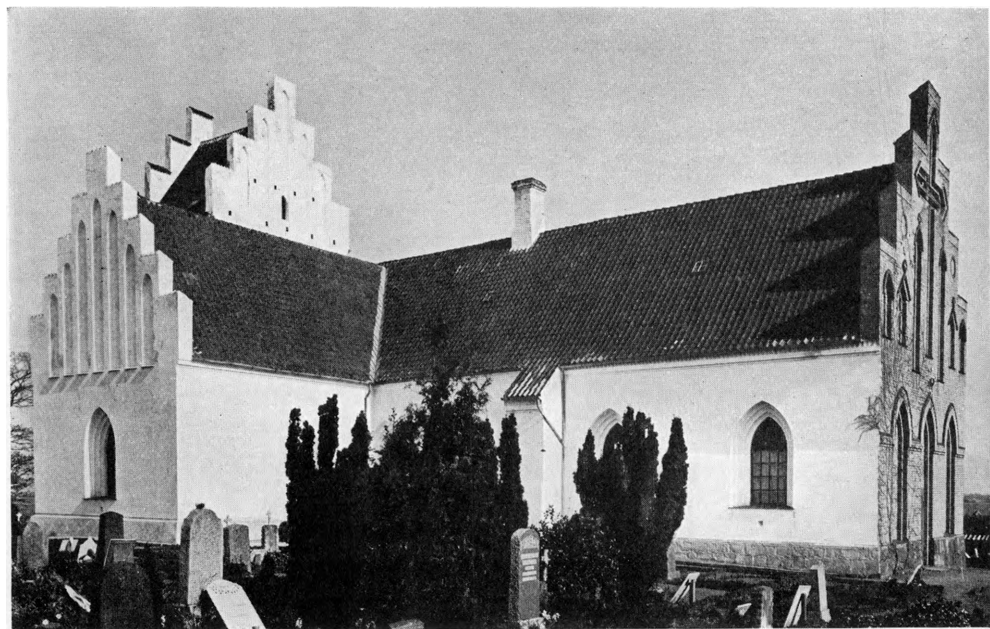


Fig. 1. Vemmelev. Ydre, set fra Sydøst.

V. H. 1931

VEMMELEV KIRKE

SLAGELSE HERRED

Kirken nævnes i Roskildebispens Jordebog o. 1370 med en halv Plovs Land og svarede da 2 Mark¹. 1688 fik Niels Christoffersen Blymester, Præst i Næstved, ved Kongebrev² Bevilling paa at maatte nyde Vemmelev Kirkes Indtægter, »indtil der sker nogen Forandring med Præstekaldene i Næstved«. 1699 fik Vibeke Juel til Basnæs Skøde paa Kirkens Tiende³, og Kirken fulgte nu Basnæs, der 1736 købtes af Grev Frederik Conrad Holstein til Holsteinborg. Ved Salget af Basnæs 1751 blev Kirken under Grevskabet Holsteinborg, hvortil den endnu hører. Jus vocandi tilhørte iflg. Kaldsbogen 1762 Kongen og Grev Holst til Basnæs, saaledes at Kongen kaldte een Gang, og Greven som Kirkeeejer to Gange.

Kirken ligger højt paa et Terræn, som skraaner ned mod den nord og nord-vest herfor liggende Vemmelev By. Kirkegaarden er udvidet mod Øst og Syd. Det nordvestre Hjørne af Hegnsmuren er middelalderligt, af Munkesten og Kamp. De øvrige Mure er nye. *Kirkelade* blev solgt og nedbrudt 1652 (Rgsk.).

Kirken er et Langhus med romansk Vestparti og moderne Østparti, gotisk Vesttaarn samt Kapel foran Skibets Syddør.

Af den *oprindelige Kirke* staar det anselige Skibs Langmure og Vestgavl, af raa og kløvede *Kampesten*, gennemgaaende af ret lille Størrelse og lagt i regelmæssige Skifter. Det er næst efter Taarnborg det største romanske Skib blandt Sorø Amts Landsbykirker. Dets romanske Murhøjde er 4,50—4,75 m. Skibet

har i hver af Langmurene bevaret Spor af to Vinduer (oprindelig har der formodentlig været tre), udvendig helt tilmurede, indvendig blændede med Undtagelse af Sydsidens Vestvindue, som er helt tilmuret. Dette og de to Nordvinduer er af Kamp med raat tildannede Kilesten i Stikket. Det bredere, østlige Vindue i Sydsiden, nu tilmuret i Lysningen, er muret med Bue og de meget skraa Smige af Munkesten (Stikket af smigdannede Formsten, Lysningsfalsen af Sten paa Højkant; indvendig Bredde 135 cm, Lysningsbredde o. 48 cm). Det skyldes formodentlig først en senere Omdannelse (o. 1200?). Af oprindelige Døre ses ingen Spor. Skibets romanske Vestgavl staar bevaret i sin fulde Højde. Den viser, at den romanske Kirke har haft samme Taghøjde som den nuværende.

Gotiske Ændringer og Tilføjelser. Det nu forsvundne Kor havde, efter Høyens Optegnelser, lige Afslutning med to spidsbuede, udvendig falsede Vinduer, og denne »østlige Façade« var næppe oprindelig. I Middelalderens sidste Aarhundrede er i Skibet indbygget fire almindelige gotiske *Krydshvælv*, med lidet buklede Kapper og Halvstens Overribber med enkelte Trinsten; af disse Hvælv er endnu de tre vestre bevaret.

I samme Periode er ogsaa *Taarnet* og den søndre Tilbygning opført, begge af Munkesten. Taarnrummet, der nu tjener som Vaabenhus, har spidsbuede Spareblændinger, den søndre omdannet ved Indsætning af en ny Dør, den vestre med nyt Vindue, og det dækkes af et oprindeligt Krydshvælv med Kvartstens Ribber. I Mellemstokværket store Spareblændinger uden Afdækning og et nyt, spidsbuet Vestvindue; østlig i Nordmuren en fladbuet Dør, foran hvilken et moderne *Trappehus* med Trætrappe. Klokkestokværket har mod Øst to fladbuede, falsede Glamluller, vistnok oprindelige, mod de tre andre Sider nymurede, spidsbuede Glamlull-Par, samlede i en fladbuet Blænding, der i det Indre ogsaa er ommuret undtagen mod Nord. De ommurede Trappegavle, af hvilke den østre helt er af moderne Sten, har syv Kamtakker, i Øst med fem spidsbuede Højblændinger, i Vest med fire, de to midterste lige høje.

Det store *Sydkaapel*, der i 1936 er indrettet til Ligkaapel, har ny Syddør. Gavlen har ni Kamtakker og syv spidsbuede Højblændinger. Det Indre, der tidligere har været forbundet med Skibet ved en spidsbuet Arkade, hvori en stor, spidsbuet Dør, nu tilmuret mod Kapellet, dækkes af et højt, samtidigt Krydshvælv med spidsbuet Skjoldbue mod Skibet og Halvstens Overribber med Trinsten. Store, spidsbuede Spareblændinger i Øst- og Vestvæggene; mod Øst et spidsbuet Vindue.

I moderne Tid (1871—73) er Koret nedrevet og Skibet forlænget med en jævnbred *Tilbygning mod Øst* af smaa, gule Mursten, og dækket af to Krydshvælv, idet desuden den østre Hvælving i det gamle Skib nymuredes. Samtidigt har Skibet og Taarnet samt Sakristiet faaet en ny Sökkelforstærkning og

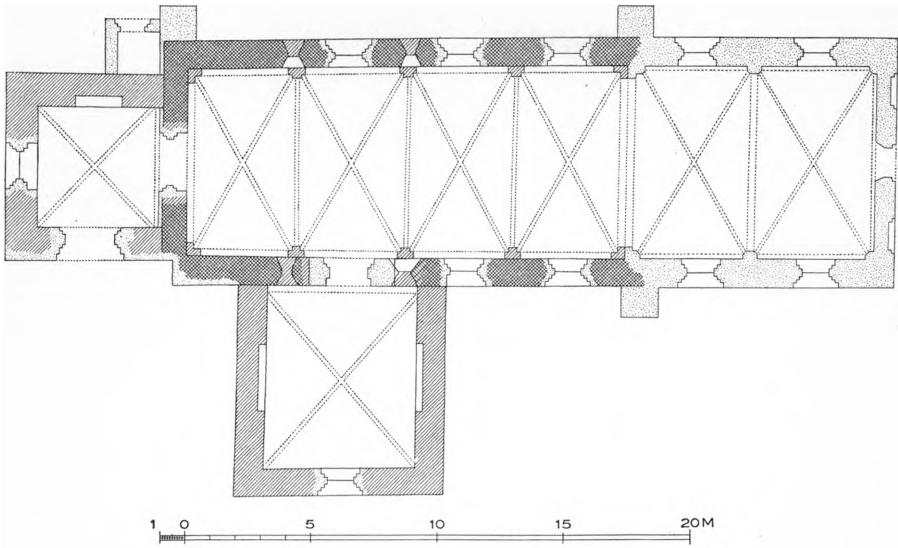


Fig. 2. Vemmelev. Plan. 1 : 300. Maalt af K. V. Barfoed 1915 (C. G. Schultz 1932).

nye Gesimser. Ved Skibets Nordvesthjørne er opført en Støttepille, op mod hvilken Trappehuset delvis er rejst. Større Dele af Murene er helt eller delvis omsatte i ny Tid, særlig paa Taarnets og den vestlige Del af Skibets Sydside.

Alle Vinduer og Døre i Brug er nye, og alt Tagværket er ligeledes nyt.

Kirken staar udvendig og indvendig glatpudset og hvidtet, tækket med Vingetegl. 1646 blev Sakristiet tækket med Bly af Hans Blytækker i Roskilde. Et *†Solur* blev malet af Kristoffer Maler i Slagelse 1666—67 (Rgsk.).

INVENTAR

Alterbord, nyt, samtidigt med Korudvidelsen.

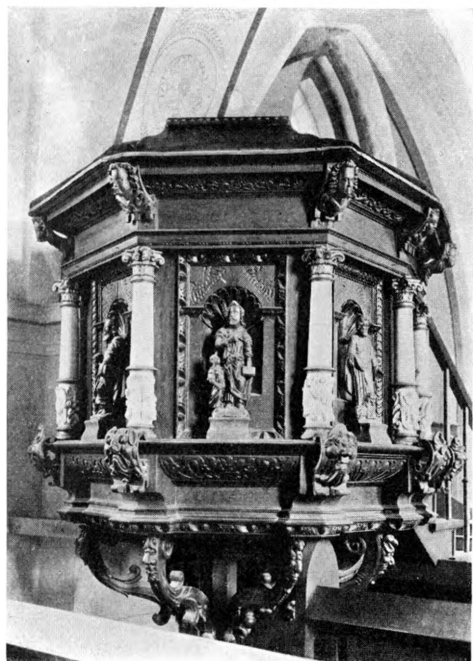
† *Alterbordsforside*, med Treenigheden og to tilbedende Engle, efter Høyens Dom 1832 »højst ussel«. Antagelig fra 1500'ernes Slutning.

Altartavlen (Fig. 3) i Høj-Renaissance fra 1612. Over Fodstykket, med to Indskriftsfyldinger, flankeres Storstykket af to Par korintiske Søjler med Prydbælter, staaende dels paa Fodstykkets Gesims, dels paa fremspringende Postamenter og bærende Storgesimsens Midtparti. Storfeltet er ved en Tværliste, Postamenter og Hermer delt i fire Fyldinger, de nedre firkantede, de øvre portalformede med stærkt svejfede Bueslag og Pilastre. Topstykket har lignende Opbygning som Storstykket og kronet af en brudt Trekantgavl og en Topkartouche. Paa Topfeltets Bueslag er reliefskaaret: 1612, i Topkartouchen et kronet Skjold med C 4. Postamenter, Prydbælter, Stor- og Topvinger har rig



M. M. 1901

Fig. 3. Vemmelev. Altertavle 1612 (S. 739).



M. M. 1901

Fig. 4. Vemmelev. Prædikestol (S. 742).

Kartoucheornamentik med Frugtklaser. Senere Tilføjelser er et Krucifiks af Eg, fra henimod 1700, opsat mellem Storstykkets nedre Fyldinger, og to paa Storvingerne anbragte, plumpstkaarne Figurer af Fyr: S. Peder med Nøglerne og S. Paulus med Sværd (kun Fæstet bevaret). I Kirken opbevares desuden to ligeledes senere udførte Smaaengle af blødt Træ, den ene med Isopstængel, den anden med Stige og Ferle, der har staaet paa Storgesimsen. Storfeltets Fyldinger har oprindelige, paa selve Træet med Olie malede Billeder af Kristi Fødsel, Korsfæstelse, Opstandelse og Himmelfart. Tavlen staar nu egemalet med hvide Søjler. Skriftsteder i Fodstykket og i Topfeltet et senere malet Kors, sikkert fra 1871—73. Der er Spor af ældre Farver.

Fra † *Altertavle*, o. 1450—1500, stammer to sengotiske * *Figurer*, 94—96 cm høje, Jomfru Maria med Naadekappen (under hvilken syv Smaafigurer, den ene med Bispehue) og S. Katarina. Nu i Nationalmuseet.

Altersølv. Kalk, 20 cm høj, fra Slutningen af 1500'erne med sekssidet Fod, sekskantet Skaft, flad Knop med seks og seks Blade og seks Rudetoppe, i hvilke graveret: »Ihesus«. Lille Bægerhylster med seks Blade, adskilte ved Perlestave. Langs Fodens Rand graverede Versaler: »Her Jørgen Jenssøn Sogneprest och Hans Andersøn, Peder Harbo Kierke Wergie lode forbedre och forgyle denne Kalck och Disk, som hører thil Wemmerløf Kierke Anno 1597«. Paa Foden to Mærker, det ene helt udslidt, det andet maaske Københavner-

guldsmeden Johan Post (Olrik 291); under Foden graveret: »xxx lot«. De op-rindelige Dele, Fod og Skaft, 12,5 cm høje⁴. Nyere, stort Bæger, sikkert fra 1790, idet der nederst paa Foden er ind-prikket: »Ao 1790 har Kirkens Eyere Greve von Holstein ladet denne Kalk og Paten af Nye Stand bringe og for-gylde«. Disk med Cirkelkors og riflet Rand. Paa Undersiden et udslidt Mærke.

†Kalk og †Disk af Tin anskaffet 1659—60 »eftersom vi ikke tør lade den anden Kalk og Disk staa i Kirken, for vi fryg-tede, den skulde blive staalen« (Rgsk.).

Alterstager, meget svære, med rig Pro-filering, 41 cm høje, fra o. 1600—50.

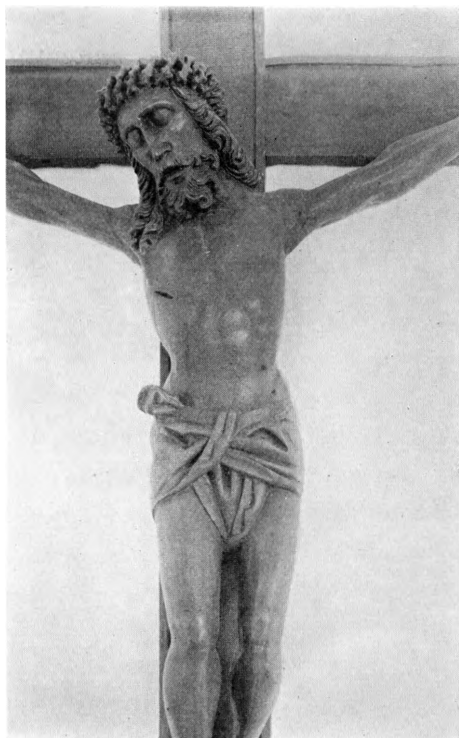
Font (Fig. 6), af Granit, romansk, af een Sten. Den cylindriske Kumme, Tvm. 73 cm, har foroven under Randen en Tovsnoing og omkring det korte, delvis skjulte Skaft en kraftig, tovsnoet Vulst.

Intet Afløb. Paa Kummens Side er i kraftigt Relief udhugget to Figurgrup-per, den ene (40 cm høj) forestillende Isaks Ofring, den anden (45 cm høj) en Mand, uden Hovedbedækning, iført en knæfri Kjortel med Knapper, holdende en kort Krumstav ud fra Kroppen.

Glat *Messingfad*, Tvm. 64 cm, antage-lig fra o. 1800.

Korbuekrucifiks (Fig. 5), ophængt i Lig-kapellet, fra o. 1475. Figuren, 145 cm høj, har Tornekrone, lukkede Øjne, lille, stramt siddende Lændeklæde. Korstræ med svagt hvælvet Midtstamme inden-for simple Retkanter; firkantede Ende-plader med udskaarne Evangelisttegn.

Nu brunmalet og lakeret. 1631 fik Hans Madsen, Snedker i Slagelse, 10 Dlr. efter Fortingning for at gøre »Friser tvært over Kirken under Korset, ud-skaaret udi Billedsniderværk« (Rgsk.).



V. H. 1936

Fig. 5. Vemmelev. Korbuekrucifiks (S. 741).



M. M. 1901

Fig. 6. Vemmelev. Font (S. 741).

Prædikestol (Fig. 4), i Sen-Renaissance fra o. 1625—30 (sml. Slagelse, S. Peder S. 229). De fem Fag, adskilte ved korintiske Søjler med Prydbælter, har i Storfelterne Muslingeskal-Nicher med Kerubhoveder i Buehjørnerne (nu uden Ansigter); foran Nicherne staar Figurer af Evangelisterne; en oprindelig Kristusfigur er i 19. Aarhundrede blevet erstattet af en Markusfigur. Gennembrudt Gesimsliste, hvori bl. a. Jæger og Dyr; rigt udskaarne Masker (en med Briller, sml. Sønder Bjerge, V. Flakkebjerg Hrd.) under Hjørnesøjlerne; Underbaldakinen har Vrængemasker paa Bøjlerne. Stolen, der stafferedes af Berent Maler i Slagelse 1633 »med en Frise og to Krucifikser« (Rgsk.), er nu egemalet med hvide Søjler⁵.

Stoleværket er nyt. Af Kirkens gamle †*Stoleværk* fra o. 1630 er * *Døre*, med Portal-Fyldinger, og * *Gavle*, med Pilastre, opstillet som Vægpanel i Skolen. **Panelstykker* af Fyr, i Høj-Renaissance, er i Nationalmuseet. 1631 omgjorde Hans Madsen, Snedker i Slagelse, 11 gamle Stole og opsatte de otte i Kapellet, de tre oven i Kirken. 1632—33 gjorde Hans Suert, Snedker i Slagelse, en †*Skriftestol*, en †*Degnestol* og en †*Stol* til Bispen eller Provsten, naar de visiterer; alle tre Stole med udskaaet Arbejde og Panelværk. 1641 gjorde Hans Snedker i Slagelse sytten nye Karlestole med Panelværk i Stedet for nogle gamle; desuden omgjorde han seksten gamle Stole, som blev sat i et Kapel, som tilforn var Kalkhus.

Paa †*Kirkedøren* var (1832) malet: »Pax (vobis)«.

†*Tavle*, »neden udi Kirken«, med de tolv Apostle, blev malet 1633 af Berent Maler (Rgsk.).

†*Sejerværk* blev istandsat 1632, 1636 af Oluf Klejnsmed i Slagelse, 1650 af Søren Jensen, Sejermager af Odense. Det blev sendt til København for at istandsættes, men forkom under Belejringen. hvorfor et nyt »større og bedre« †*Sejerværk* med en lille Klokke, som slog i Kirken, forskaffedes 1663—64 (Rgsk.).

Klokker. 1) 1616. Versaler mellem en Liljefrise og en Guirlande: »Durch das Feir bin ich geflossen Gerg Wolf van Nerenberg und Tonnies Weis van Hambvrg haben mich gegossen anno Domini MDCXVI« (v i Hambvrg er graveret). Paa Klokkelegemet et Bomærkeskjold med NNS. Tvm. 98,5 cm.

2) 1663. Versaler mellem en Kerubhovedfrise og en Buefrise: »Guds Ored(!) til Ære loed mig støbe H. Anders Madtzøn Sognepræst, Hans Christopherson Hiort Stichtskriver, Hans Dinesøn og Hans Pederson Kirkeverger Anno 1663«. Paa Klokkelegemet et kronet F 3 i en Laurbærkrans. Klokken er omstøbt af den ældre, »store« Klokke; Arbejdet udførtes af Jørgen Hansen Klokkestøber i Slagelse (Rgsk.). Tvm. 113 cm.

En †Klokke afgaves ved Klokkeskatten 1528.

Gammel *Klokkestol* af Eg til to Klokker, vistnok lavet 1648 (Rgsk.).

GRAVMINDER

Mindetavle over Hr. Søvren Tuxen, født i Hornum Præstegaard, Viborg Stift, 1701, Medtjener ved Friderichsborg 1728, Sognepræst til disse Menigheder 1738, Provst 1758, Søndag Septuagesima 1771 »her i Sakristiet ved en sagte og salig Død udkaldet til den ævige Sabatshvile i Himmelen, hvor han af een kier Ægtefælle favnes, men savnes af sin efterlevende og dybt sørgende hierte-hulde Hustrue Rebecca Bagger«. Lang Indskrift med gylden Kursiv paa Sort; Rammeværk i Rokoko, af Eg. I Vaabenhuset.

* *Gravminde* fra Kirkegaarden, af Smedejern, over Søren Henriksen (1789—1875)⁶. Nu i Dansk Folkemuseum.

I det nedrevne Kor var en aaben Begravelse (Kaldsbog 1818).

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1631—99 (LA), 1661—72 (RA). — Kaldsbog 1762—83, 1818—37, 1838—81 (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1758 (LA), 1810 (NM). — Museumsindberetninger af C. M. Smidt og M. Mackeprang 1903. Revideret af P. N. og V. H. 1936.

Høyens Notebog XII. 1832. S. 14a (NM).

¹ S. R. D. VII, 121. ² Kronens Skøder II, 682, sml. Fortid og Nutid VIII, 127. ³ Fortid og Nutid VIII, 127. ⁴ 1656 istandsatte Marchus Guldsmid i Slagelse Kalken, »som var skilt ad«. ⁵ 1631 kalkede Murmesteren, »hvor den gamle Prædikestol havde staaet«; 1632 solgtes nogle smaa Stykker af den gamle Prædikestol (Rgsk.). ⁶ Afbildet i Vejle Amts Aarbøger 1919. S. 96.

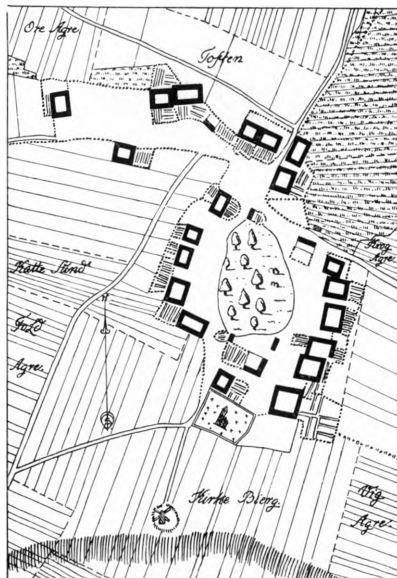


Fig. 7. Vemmelev 1769—70.